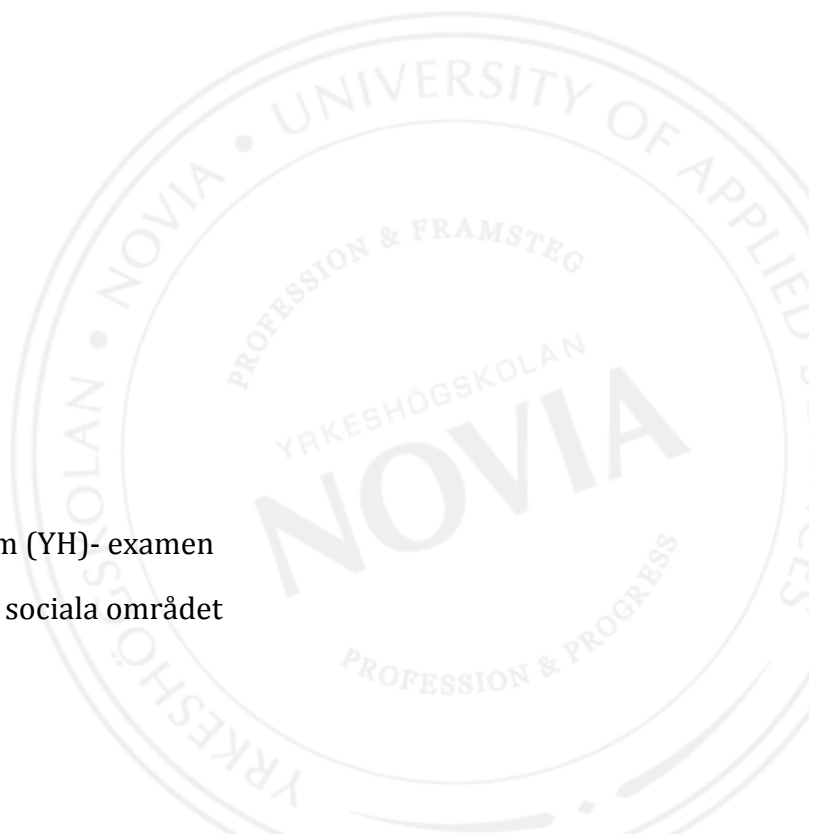

En kartläggning av förebyggande åtgärder

- En kvalitativ undersökning av professionellas arbete med ungdomar som riskerar att marginaliseras

Sofia Knipström
Iréne Söderholm

Examensarbete för socionom (YH)- examen
Utbildningsprogrammet för sociala området
Vasa 2013

EXAMENSARBETE

Författare: Sofia Knipström & Iréne Söderholm
Utbildningsprogram och ort: Socionom, Vasa
Inriktningalternativ/Fördjupning: Socialpedagogiskt arbete
Handledare: Carita Blomström & Ralf Lillbacka

Titel: En kartläggning av förebyggande åtgärder

- En kvalitativ undersökning av professionellas arbete med ungdomar som riskerar att marginaliseras

Datum: 11.11.2013

Sidantal: 37

Bilagor: 2

Sammanfattning

Syftet med detta lärdomsprov är att kartlägga förebyggande åtgärder som skolor använder sig av när en ungdom riskerar att marginaliseras. Vi undersökte olika arbetssätt och metoder i arbetet med eleverna och de professionellas syn på riskfaktorer för marginalisering. Undersökningen genomfördes med kvalitativa intervjuer via e-post med studiehandledare och dylika professioner på andra stadets utbildningar runtom i Österbotten.

I undersökningen framkom att skolor använder sig av flera olika förebyggande metoder i arbetet med eleverna så som enskilda handledningssamtal med kurator, speciallärare och studiehandledare. Undersökningen visar att personalen vid skolorna är medvetna om riskfaktorer för marginalisering och känner till de olika åtgärderna som finns för att förebygga ungas marginaliseringsprocess.

Språk: Svenska Nyckelord: marginalisering, ungdomar, förebygga, andra stadiet

BACHELOR'S THESIS

Authors: Sofia Knipström & Iréne Söderholm
Degree programme: Social Welfare, Vasa
Specialization: Socio- pedagogical work
Supervisors: Carita Blomström & Ralf Lillbacka

Title: **A survey on preventive measures**

- A qualitative study on how professionals work with young people at risk of marginalization

Date: 11.11.2013

Number of pages: 37

Appendices: 2

Summary

The purpose of this thesis is to identify preventive measures used by schools when a young person is at risk of being marginalized. We investigated various methods and approaches in working with students and the professionals' perspective on risk factors of marginalization. The survey was conducted with qualitative interviews via email with tutors and other such professionals in secondary education institutions across the Ostrobothnia region.

The survey found that schools use several different preventive methods in working with students, such as individual guidance. The personnel at the schools are aware of the risk factors of marginalization and are familiar with the various measures available for the prevention of young people's marginalization process.

Language: Swedish

Key words: marginalization, youth, prevention, secondary education

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Syfte och problematisering	2
3	Marginalisering	3
3.1	Marginalisering – en ofrivillig position	3
3.2	Att känna igen risk för marginalisering	5
3.3	Marginaliseringens ekonomiska inverkan på samhället	6
4	Tidigare forskning	7
5	Lag och ungdomsgaranti	12
5.1	Ungdomslagen	12
5.1.1	Statens ungdomsarbete	12
5.1.2	Kommunens ungdomsarbete	13
5.2	Ungdomsgarantin	13
5.2.1	För vem?	14
5.2.2	Förverkligande av ungdomsgarantin	15
6	Presentation av servicesystemets tjänster	15
6.1	Elevvård	16
6.2	Uppsökande ungdomsarbete	16
6.3	Arbets- och näringsbyrå	17
7	Förebyggande metoder	17
7.1	Socialpedagogik	17
7.2	Motiverande samtal	19
7.3	Empowerment	19
7.4	Sociokulturell inspiration	20
8	Metod och genomförande av undersökningen	22
8.1	Val av metod	22
8.2	Undersökningsgruppen	23
8.3	Undersökningens genomförande	23
9	Resultatredovisning och tolkning	24
9.1	Socialpedagogiska arbetssätt och metoder	25
9.2	Förebyggande åtgärder	27
9.3	Risikfaktorer för marginalisering	28
9.4	Uppföljning av närvaro och frånvaro	30
9.5	Process vid avbrott av studier	32
10	Slutdiskussion och kritisk granskning	33

Litteratur

Bilagor

1 Inledning

Marginalisering som begrepp beskriver ofta en samling av olika sociala problem och förknippas med termer så som social exklusion, utanförskap och utstötthet. Att som ungdom uteslutas från olika sociala relationer och social interaktion kan i hög grad leda till marginalisering. Enligt Social- och hälsovårdsministeriet kan marginalisering orsakas av bland annat arbetslöshet, alkohol- eller drogproblem, psykisk ohälsa eller fattigdom vilket i sin tur kan leda till att man inte fullt ut är delaktig i samhällets olika aktiviteter. För människor som upplever en omställning i livet, som att skolan eller studierna tar slut, löper en större risk för att marginaliseras.

Marginalisering är ett aktuellt samhällsproblem som årligen drabbar ungefär 5 % av alla 15-29-åringar i Finland. År 2010 var 51 314 personer i denna åldersgrupp marginaliserade. 64 % var män och 36 % var kvinnor. 18 830 personer var arbetslösa arbetssökande och de resterande 32 511 personerna stod helt utanför studie- och arbetslivet och var sådana unga som ingen egentligen hade någon koll på eller visste vad de hade för sig. De sistnämnda utgör den hårda kärnan i hela marginaliseringsproblemet.

Finland, i jämförelse med de övriga europeiska länderna, har en låg procent av ungdomar som avbryter sina studier i ett tidigt skede, och över 90 % av de unga får en utbildning utöver den obligatoriska grundskolan. Trots detta är ungdomsarbetslösheten hög, 20 %, vilket är 4 % högre än det europeiska medeltalet.

Att försöka upptäcka ungdomar som riskerar att marginaliseras är viktigt, eftersom man då kan förhindra att problem förvärras och i värsta fall leder till fullständig marginalisering eller institutionsvård. Det som ger det mest effektiva resultatet är att börja förebygga risktecken i ett så tidigt skede som möjligt. Även om det kan dröja en tid innan resultaten av förebyggande arbete börjar synas, vinner ändå samhället på detta genom att behovet av socialskyddsförmåner och tjänster minskar i längden.

Detta lärdomsprov handlar om de förebyggande åtgärderna som används av skolor vid andra stadiet när elever riskerar att bli marginaliserade. Teoridelen inleds med en fördjupning i begreppet marginalisering och därefter presenteras tidigare forskning kring ämnet. I teoridelen behandlas även ungdomslagen och ungdomsgarantin och det ges en överblick av servicesystemets tjänster och de olika serviceformerna som

en ungdom kan komma i kontakt med. Teoridelen redogör slutligen för några olika förebyggande metoder som används för att förebygga marginalisering bland ungdomar.

Den empiriska delen behandlar skolornas tillvägagångssätt vid avbrott och hur de försöker förebygga att en elev avbryter sina studier. Vidare behandlas även olika arbetssätt och metoder i arbetet med eleverna och de professionellas syn på riskfaktorer för marginalisering. Centralt i empiriska delen är att upptäcka risker bland de unga och hur skolorna kan förebygga dem.

Lärdomsprovet är ett beställningsarbete av Forskning och utveckling (FoU) vid Yrkehögskolan Novia och kontaktpersonen är Annika Wentjärvi.

2 Syfte och problematisering

Syftet med vårt lärdomsprov är att kartlägga förebyggande åtgärder som skolor använder sig av när en ungdom riskerar att marginaliseras. Vår avsikt är att endast granska andra stadiets arbetsmetoder och därför har vi inte inkluderat grundskolan eller högskolor i vår undersökning. En orsak till att vi valde att fokusera vår undersökning på andra stadiet var för att läroplikten i Finland upphör året den unga fyller 17 och hon är då inte längre tvungen att studera vidare. Det här innebär att fortsatta studier bygger på frivillighet och det finns inget som förpliktar den unga att vara i skolan. En annan orsak till vårt intresse för ungdomar på andra stadiet är att vi under vår ledarskapspraktik och inriktning i ungdomsarbete i våra studier kommit i kontakt med flera yrkeskunniga som alla menat att stadiövergången från grundskolan till andra stadiet anses vara en kritisk tid i ungdomars liv.

Centrala frågeställningar som vi har för avsikt att undersöka är:

- Vilka åtgärder vidtas när en elev avbryter sina studier?
- Vilka faktorer bidrar till en ungdoms marginalisering?
- Hur förebygger skolor att en elev avbryter sina studier?

I undersökningen valde vi att endast intervjua professionella vid andra stadiets utbildningar. Vårt syfte med undersökningen var inte att ta reda på ungdomars erfarenheter utan att enbart undersöka vad skolor använder sig av för förebyggande arbetsmetoder.

3 Marginalisering

Begreppet marginalisering började användas i det finländska samhället under 1970-talet som en följd av en rikssvensk arbetsmarknadsundersökning. Begreppet användes i första hand för att beskriva någon som uteblir från arbetsmarknaden. Idag innefattar begreppet mycket mer än så och marginalisering används ofta för att beskriva en samling av flera olika sociala problem. Marginalisering kan också förknippas med termer såsom utstötthet, social exklusion, underklass, vanlottad, relativ deprivation och utanförskap. (Aaltonen m.fl., 2003, s. 360)

3.1 Marginalisering – en ofrivillig position

Att vara marginaliserad kan definieras som att individen ofrivilligt är en ofullständig del av ett eller flera livsområden där det råder en normativ förväntan om deltagande. Marginalisering beskrivs ofta som en oönskad process för individen. Man stängs ut från olika områden inom samhällslivet vilka både individen och samhället anser viktiga. Det behöver dock inte nödvändigtvis innebära att man är helt och hållet utestängd från vissa eller alla viktiga livsområden. (Madsen, 2011, s. 141)

Marginalisering som begrepp är inte absolut utan något som går att gradera. Marginaliseringsgraden kan exempelvis beskrivas genom antalet livsområden som individen är exkluderad från. Att vara marginaliserad kan beskrivas som att man som individ befinner sig i ett mellanstadium för integrerad och exkluderad. I denna position kan ett tillstånd av utsatthet och begränsad kontroll av den egna livssituationen uppstå vilket innebär att individen inte på egen hand kan bestämma sig för att förbättra sin situation och sluta vara marginaliserad. (Madsen, 2011, s. 142)

Motsatsförhållandet till marginalisering kan ses som livshantering eller livskompetens, att vara socialt inkluderad. Flera olika brister i välfärden påverkar marginaliseringsprocessen vilket leder till en försvagad livskompetens hos individen. Man kan granska marginalisering och dess process genom att se till tre faktorer: ekonomiska resurser, sociala relationer och social interaktion samt möjligheter att påverka. För en ungdom påverkas ofta de ekonomiska resurserna av familjens stöd och möjligheten att själv kunna arbeta och få lön. En av de största riskerna för marginalisering är arbetslöshet. Att som ungdom vara utanför arbetsmarknaden under en längre period innebär att man avviker från den samhälleliga uppfattningen om vad som är en önskvärd livsföring. Denna uppfattning kan bidra till att familjereaktioner och band till samhället försvagas och även hälsan kan påverkas. Att som ungdom uteslutas från olika sociala relationer och social interaktion kan i hög grad leda till marginalisering. Sociala relationer och band kan utgöras av arbete, utbildning, familj och vänner. Dessa spelar en stor roll i integrationen i samhället för den unga och färre sociala relationer eller bristfälliga band ökar marginaliseringsrisken. Det finns flera olika orsaker till varför en person inte har möjlighet att påverka och speciellt bland unga kan det bero på otillräcklig kunskap och bristande motivation. Typiskt för marginaliserade personer är ett svagt intresse för påverkan samt politisk passivitet. (Aaltonen m.fl., 2003, ss. 360-361)

Marginaliseringsgraden varierar från individ till individ och avgörs av i vilken utsträckning diverse riskfaktorer förekommer i individens liv och dennes förmåga att hantera dessa. När de olika riskfaktorerna och marginaliseringsformerna överlappar varandra ökar marginaliseringen ytterligare. Bandet till samhället försämras och ju fler livsområden individen utestängs från desto större blir marginaliseringsrisken. (Aaltonen m.fl., 2003, ss. 360-361)

Ungdomars marginalisering är en invecklad process och faktorer som att vara utsatt för risker och sättet att hantera dessa samt brister i välfärden påverkar kontinuerligt marginaliseringsprocessen. Det är svårt att avgöra det exakta antalet ungdomar som varje år marginaliseras men uppskattningar visar att ca 2-5 procent inom varje ungdomsåldersgrupp står inför risken att marginaliseras. (Aaltonen m.fl., 2003, s. 362)

3.2 Att känna igen risk för marginalisering

Det är viktigt att upptäcka tendenser till marginalisering i tid. Ju längre tid en ungdom är marginaliserad, desto mindre blir sannolikheten för ungdomen att någonsin få en utbildning. Det främsta sättet att förebygga marginalisering är genom att utbilda sig, eftersom det gör det lättare att komma sig in i arbetslivet. (Myrskylä, 2012, s. 2)

Anna-Liisa Lämsä beskriver olika identiteter vilka redogör för skillnader i graden och kvaliteten på den ungas marginalisering. De olika identiteterna är som stillbilder, och beskriver den ungas situation under en specifik tid och i en specifik kontext. De beskriver skillnader i olika unga personers situationer, samt hur en enda ung persons process kan variera med tiden. Lämsä visar att en ungdoms identitet inte är endimensionell och oföränderlig. Hon har åskådliggjort identiteterna i form av en steg och de olika stadierna antyder i vilken riktning man är på väg - livshantering eller utslagning. Högst upp på stegen beskrivs en person som klarar sig igenom ett problem som hon stött på tack vare sina egna resurser och med hjälp av stöd från andra i närmiljön och de allmänna tjänster som samhället erbjuder. Kännetecknande för denna identitet är tilltro till den egna förmågan att förändra sitt eget liv och sin situation, samt en förmåga att använda de egna resurserna till att skapa välbefinnande. (Lämsä, 1999, ss. 50-52)

Det andra steget beskriver en person som stöter på förändringar i livet där de egna resurserna för livshantering inte är tillräckliga och för att bemästra situationen är personen i behov av hjälp utifrån. Detta steg kännetecknas av att personen själv är förmögen att söka den hjälp som behövs och på så sätt klara sig genom utmaningen. Förändringarna är ofta kortvariga och tillfälliga och exempel på sådana situationer är skilsmässa och tillskott i familjen. Hjälpen fungerar som kompensation när de egna resurserna inte räcker till. (Lämsä, 1999, s. 52)

Den tredje identiteten redogör för en person som löper risk för marginalisering och som kännetecknas av att någon känner oro för henne. Det kan vara en förälder eller lärare som känner sig orolig. Det kan vara den ungas uppväxtvillkor eller egna aktiviteter som upplevs kunna påverka den unga på ett skadligt sätt. I detta skede är servicesystemets uppgift att med hjälp av pedagogiska metoder, som handledning och rådgivning, försöka förhindra att ungdomens situation förvärras. Föräldrarna kan också få stöd till att sätta gränser och övervaka skolgången. (Lämsä, 1999, s. 52)

I nästa skede, den fjärde identiteten, har den unga väldigt begränsade möjligheter att påverka sin situation. Detta skede kännetecknas av ett problematiskt förhållande till andra i samhället, som till exempel skolan eller socialbyrån. En orsak till den problematiska situationen är att den unga stämplas som oförmögen att ta hand om sig själv. Stämplingen kan även sträcka sig till den ungas familj. I skolan ses den unga ofta som skyldig och delaktig i olika gränsöverskridningar, oberoende om det faktiskt är så. Oftast går stödåtgärder i en sådan här situation ut på att man på olika sätt försöker rätta till beteendet och till en viss grad begränsa självbestämmanderätten hos den unga. Till en början identifierar sig inte den unga med sin stämpel, trots att det oftast ligger en viss sanning i den. Med tiden tar den unga dock ofta till sig stämpeln och börjar stämpla sig själv, vilket försämrar den redan dåliga självkänslan och tron på den egna förmågan att kunna lyckas. Den unga upplever sig inte ha någon möjlighet att påverka sitt eget liv och börjar tro att den egna insatsen är lönlös, vilket leder till att den unga inte ser någon vits med att till exempel öva inför ett prov. Om den unga misslyckas är det bara en bekräftelse på vad han redan tänker om sig själv, och lyckas den unga med något är han övertygad om att det inte berodde på den egna insatsen utan någon utomstående faktor, som till exempel att läraren hade gjort ett för lätt prov. (Lämsä, 1999, s. 53)

Det sista stadiet i stegen beskriver en person som helt är på väg att marginaliseras. Detta skede kännetecknas av att den unga är helt beroende av stöd och hjälp från samhället. Det behövs oftast bestående kompensering av resurser i form av vård utanför hemmet eller specialklass i skolan. Målet i detta skede är att med hjälp av specialtjänster försöka hålla den unga kvar på sin utbildning för att förhindra fullständig marginalisering. I längden är målet också att stötta den unga till att integreras i samhället och till att kunna ta ansvar för sitt liv mera självständigt. (Lämsä, 1999, s. 54)

3.3 Marginaliseringens ekonomiska inverkan på samhället

Det är ingen nyhet att Finlands befolkning blir äldre, vilket resulterar i större utgifter för samhället, samtidigt som arbetskraften minskar. Detta innebär att alla arbetsföra personer verkligen behövs ute på arbetsmarknaden. Det är mycket lättare att hjälpa

en arbetslös ungdom som söker sig till Arbetskraftsbyråns tjänster än att hjälpa en redan marginaliserad att komma sig ut på arbetsmarknaden. (Myrskylä, 2012, s. 9)

Att försöka upptäcka ungdomar som riskerar att marginaliseras är viktigt, eftersom man då kan förhindra att problem förvärras och i värsta fall leder till fullständig marginalisering eller institutionsvård. Det som ger det mest effektiva resultatet är att förebygga risktecken i ett så tidigt skede som möjligt. Även om det kan dröja en tid innan resultaten av förebyggande arbete börjar synas, vinner ändå samhället på detta genom att behovet av socialskyddsförmåner och tjänster minskar i längden. Omkostnaderna för institutionsvård är alltid större än omkostnaderna för den förebyggande verksamheten. (Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2007, s. 113)

Vikten av att förebygga marginalisering fastställer man vanligtvis genom att hänvisa till att marginalisering ur en ekonomisk synvinkel är väldigt kostsamt för samhället. Man förväntar sig att den genomsnittliga medborgaren ska vara i arbetslivet i fyrtio år. En person som är utanför arbetslivet innebär bara utgifter och inga inkomster för samhället. Den största omkostnaden för samhället är att den marginaliserades arbetsinsats uteblir. (Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2007, ss. 115-116)

4 Tidigare forskning

Marginalisering och skolavbrott bland ungdomar har länge varit ett aktuellt problem i samhället. I Finland har det gjorts en del undersökningar angående temat så därför är det relevant att i vårt lärdomsprov beakta några artiklar som behandlar ämnet.

Pekka Myrskylä har skrivit en artikel om ungdomar och marginalisering. Artikeln är skriven på finska, den publicerades år 2012 i Elinkeinoelämän valtuuskunta och heter "Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret?". Skribenten har genom artikeln försökt få en djupare förståelse för vad som kännetecknar de ungdomar som är marginaliserade. För att detta ska vara möjligt måste man först definiera vilka unga som är marginaliserade, och i vilka sorts ungdomsgrupper marginalisering är mera frekvent. Myrskylä utgår ifrån att en ungdom som inte har avlagt annat än grundskolan är marginaliserad. (Myrskylä, 2012, ss. 1-2)

Det är svårt att bedöma hur stor andel av de marginaliserade som lider av mental- och drogproblem eller hur stor andel som är kriminella, eftersom det är svårt att få dessa ungdomar att ställa upp i till exempel enkätundersökningar. (Myrskylä, 2012, s. 2)

År 2010 var antalet marginaliserade 51 314 personer i åldersgruppen 15-29 år, vilket utgör ungefär 5 % av hela åldersgruppen. 64 % var män och 36 % var kvinnor. 18 830 personer var arbetslösa arbetssökande och de resterande 32 511 personerna stod helt utanför studie- och arbetslivet och var sådana unga som ingen egentlig hade någon koll på eller visste vad de hade för sig. De sistnämnda utgör den hårda kärnan i hela marginaliseringsproblemet. (Myrskylä, 2012, s. 2)

Det bästa sättet att förebygga marginalisering och få redan marginaliserade tillbaka in på arbetsmarknaden är utbildning. 80 % av de marginaliserade vidareutbildar sig aldrig efter grundskolan och ju längre man är marginaliserad desto större är risken att man aldrig vidareutbildar sig. Andra saker som är typiska för en marginaliserad ungdom är att personen är en man, har invandrarbakgrund, bor ensam eller är hemlös och har erfarenhet av problematiska hemförhållanden. Enligt statistiken har var fjärde person invandrarbakgrund och var tionde person är hemlös. (Myrskylä, 2012, ss. 2-6)

Det är ett brådskande problem att fånga upp de unga som helt står utanför systemet, men Myrskylä hävdar att det är mycket svårare att hjälpa dessa än de som åtminstone är anmälda som arbetslösa. Arbetskraftsbyråerna har flera olika alternativ och åtgärder som kan hjälpa dem, även om det inte går att erbjuda ett jobb åt alla genast. (Myrskylä, 2012, s. 15)

De unga som räknas som marginaliserade är en rörlig skara och om man en gång varit marginaliserad behöver det inte innebära att man alltid kommer att vara det. Varje år försvinner 10-15 % ur denna grupp och byts ut av andra. (Myrskylä, 2012, ss. 15-16)

Ilse Julkunen har skrivit en artikel som heter "Early school leaving in Finland – a problem solved?". Artikeln publicerades i Revista de estudios de juventud år 2007. Artikeln handlar om skolavbrott i en tidig ålder, vem det är som hoppar av och vad

som görs för att förebygga avhopp. Huvudfrågeställningen i artikeln är om Finland har löst problematiken som ibland uppkommer i övergångsstadier. Julkunen berättar att Finland, i jämförelse med de övriga europeiska länderna, har en låg procent av sådana som avbryter sina studier i ett tidigt skede, och att över 90 % av de unga får en utbildning utöver den obligatoriska grundskolan. Trots detta är ungdomsarbetslösheten hög, 20 %, vilket är 4 % högre än det europeiska medeltalet. Finland har vidtagit åtgärder för att få ner den redan låga procenten av skolavbrott. Men problemet kvarstår fortfarande, främst bland mer utsatta grupper i storstadsområden, där mångfalden av nya, samhällsliga problem är större. I dessa områden är det sektorsövergripande samarbetet ofta bristfälligt. Skolavbrott är en riskfaktor för marginalisering. (Julkunen, 2007, ss. 123-124)

År 2004 var det 10 % av de som gått ut grundskolan som inte fortsatte att utbilda sig. I praktiken går alla ut grundskolan för det är bara ett hundratal årligen i hela Finland som hoppar av skolan innan de fullföljt läroplikten. 7-8 % av ungdomarna fortsätter inte genast att vidareutbilda sig efter grundskolan. Ungefär 12 % hoppar årligen av sina studier från yrkesinstitut och 7 % från yrkeshögskolor. Siffrorna är lägre både för gymnasier och för universitet. (Julkunen, 2007, s. 126)

Det är viktigt att framhålla att de flesta skolavbrott inte är sammankopplade med en risk för marginalisering, utan att det oftast handlar om personer som helt enkelt vill välja en annan utbildning eller vill börja jobba istället. (Julkunen, 2007, s. 126)

Julkunen hävdar att man försöker förebygga skolavbrott och marginalisering. Både utbildningssystemet och arbetskraftsbyråerna har aktivt försökt förbättra sina metoder, exempelvis genom att införa resurscenter. Genom att testa olika projekt försöker man hitta en fungerande metod som kunde göras till nationell praxis. (Julkunen, 2007, ss. 129-130)

Markku Jahnukainen och Jaakko Helander har skrivit en artikel som publicerats 2007 i *European Journal of Special Needs Education* och som heter "Alternative vocational schooling for the dropped-out: students' perceptions of the Activity School of East Finland". Skolan som undersökts i artikeln är ett yrkesinstitut som använder sig av alternativa pedagogiska modeller under utbildningsprogrammets alla tre år. Målet

med utbildningsmodellerna är att förebygga exklusion bland ungdomar. Målgruppen är ungdomar som har blivit exkluderade från den allmänna yrkesutbildningen. Detta arbetssätt har visat sig vara ett lyckat koncept för att få eleverna att trivas och fullfölja sina studier. Författarna har baserat sin artikel på en tidigare undersökning, i vilken man undersökt elevers egna erfarenheter av sin skola och hur välanpassad utbildningen är för deras egna behov. I undersökningen gjordes en jämförelse mellan denna skola och ett vanligt yrkesinstitut, och undersökningsmaterialet samlades in från 2001-2005. Jahnukainen och Helander har, genom att analysera elevernas svar, försökt redogöra för vilka faktorer det är som har bidragit till att denna skola lyckats så väl med sina elever. Skolans praxis är baserad på socialpedagogik, och studierna har en väldigt praktisk betoning. De gruppansvariga ledarna har en viktig uppgift som går ut på att etablera en pedagogisk relation med ungdomarna. Denna relation innebär bland annat att man tar hänsyn till individens bakgrund och rådande livssituation vid alla tillfällen. Den största orsaken till varför eleverna var nöjda med tiden på skolan var relationen de haft till sin gruppledare och lärare. Lärarna hade uppfattats som empatiska gentemot eleverna samt kunniga och professionella på ett ödmjukt sätt. En annan viktig orsak var att utbildningen var praktiskt inriktad. (Helander & Jahnukainen, 2007, ss. 471-480)

Markku Jahnukainen har skrivit en annan artikel som heter "Two models for preventing students with special needs from dropping out of education in Finland". Artikeln har publicerats år 2001 i tidskriften Journal of Special Needs Education. Artikeln handlar om en undersökning som gjorts på två projekt, vars syften är att förebygga exklusion från utbildning i Finland. Syftet med undersökningen var att undersöka de långsiktiga resultaten av de två projekten, om ungdomarna blivit antagna till vidare utbildningar eller tagit sig in på arbetsmarknaden efter projekten och vad ungdomarna själva anser att de fått ut av att delta i dessa. Jahnukainen motiverar undersökningens relevans genom att hänvisa till den mångfald av undersökningar som visat att ungdomar med behov av särskilt stöd har hög risk att avbryta sina studier innan examen, framförallt i utbildningar efter grundskolan. Han betonar att detta inte är ny fakta, men att det blir viktigare att lyfta fram det i dagens samhälle eftersom konkurrensen på arbetsmarknaden i Finland och även i andra länder har ökat och kopplingen mellan utbildning och anställning har blivit tydligare. Nuförtiden finns det helt enkelt färre jobb för utbildade. Sannolikheten att bli

arbetslös eller att bara få kortvariga anställningar med låg lön är uppenbarligen mycket högre för utbildade personer. (Jahnukainen, 2001, ss. 245-248)

Båda projekten sker i samarbete med grundskolan. Det ena projektet kallas "Skapa Din Egen Karriär" och målet är att uppmuntra eleverna till att hitta sin motivation, utveckla sig själva och känna ansvar för sina liv. Man använder sig av individuella studieplaner och praktisk inlärning. På de ställen i Finland detta projekt finns, används det ofta som ett alternativ till den traditionella specialklassen i högstadiet. Det andra projektet är det tionde läsåret. Det är helt frivilligt att gå detta extra läsår och det fungerar som en brygga från grundskolan till vidare utbildning. Projektet ger elever som inte klarat av grundskolan en andra chans att förbättra sina vitsord i läsåmnen, samtidigt som året även innehåller praktiska kurser. (Jahnukainen, 2001, ss. 248-250)

Studien visade att det tionde läsåret var ett väldigt effektivt sätt att få elever att vidareutbilda sig. Ett år efter tionde läsårets slut höll majoriteten av eleverna fortfarande på att vidareutbilda sig och nivån på arbetslöshet var inte högre än medeltalet i åldersgruppen. Projektet Skapa Din Egen Karriär visade sig inte vara lika effektivt när det gällde att få eleverna att fortsätta studera efter grundskolan. Orsaken till detta kan vara att eleverna ofta har en ännu tuffare bakgrund och är minst ett år yngre än de som deltog i tionde läsåret. Projektet är ändå värdefullt eftersom resultatet är att deltagarna har fått slutbetyg från grundskolan, vilket är en förutsättning för att kunna studera vidare. Eleverna som deltagit i projekten hade generellt väldigt positiva erfarenheter av att ha deltagit i projekten. De som deltagit i "Skapa Din Egen Karriär" var dock mera osäkra över vilka positiva effekter projektet lett till än de som gått det tionde läsåret. (Jahnukainen, 2001, ss. 250-253)

Jahnukainen sammanfattar artikeln genom att konstatera att det är ett faktum att övergången från grundskolan till andra stadiet är förknippat med svårigheter för vissa elever. Det finska skolsystemet fungerar ganska effektivt enda fram till slutet av grundskolan, men det finns ett stort behov av att utveckla strategier för hur man kan hjälpa elever med särskilda behov för att underlätta stadiövergången. Annars finns det risk för en ökad uppdelning i samhället av den utbildade högre klassen och den utbildade lägre klassen, framförallt på grund av att jobbalternativen är så få för unga utan utbildning. På längre sikt kan man genom att förebygga avbrott på andra stadiets utbildningar även förebygga uppkomsten av större sociala problem i framtiden.

Behovet av olika former av alternativa utbildningsmetoder för de med särskilda behov är uppenbart. (Jahnukainen, 2001, ss. 254-256)

5 Lag och ungdomsgaranti

I Finland har de unga ett flertal lagstadgade rättigheter och skyldigheter samt begränsningar vilka fastställer deras samhällsställning. Det finns även internationella avtal som exempelvis konventionen om barnens rättigheter som stöder de lagstadgade rättigheterna och skyldigheterna bland de finländska ungdomarna. (Aaltonen m.fl., 2003, s. 41)

Eftersom unga personer inte definieras på samma sätt i alla finländska lagar finns det inte någon enskild lagstadgad ålder när ungdomstiden börjar och slutar. Det finns flera olika åldersgränser för diverse ungdomspolitiska åtgärder och i lagtexter tas det inte alltid i beaktande ungas färdigheter att ansvara för sitt handlande. (Aaltonen m.fl., 2003, ss. 41-42)

5.1 Ungdomslagen

Ungdomslagen (2006/72, 1 kap, 2 §) berör unga personer under 29 år och syftet med Ungdomslagen (27.1.2006/72, 1 kap, 1 §) är att: "stödja de ungas utveckling och självständighetsprocess, främja ett aktivt medborgarskap hos de unga och stärka deras sociala identitet samt förbättra de ungas uppväxt- och levnadsvillkor. Syftet skall uppnås med utgångspunkt i gemenskap, solidaritet, likställdhet och jämlikhet, kulturell mångfald..."

5.1.1 Statens ungdomsarbete

Inom statens ungdomsarbete är det undervisningsministeriet som har ansvaret för den allmänna utvecklingen av ungdomsarbete och ungdomspolitik. (2006/72, 2 kap, 3 §).

Statens delegation för ungdomsärenden, som statsrådet tillsätter, ska bland annat ge förslag till program och åtgärder som berör unga och framställa information angående ungas nuvarande levnadsförhållanden (2006/72, 2 kap, 5 §).

Ungdomar ska ha möjlighet att vara delaktiga i behandlingen av ärenden som berör ungdomsarbete på både lokal och regional nivå. (2006/72, 3 kap, 8 §).

5.1.2 Kommunens ungdomsarbete

Inom kommunerna är det kommunen själv, ungdomsföreningar och övriga organisationer inom ungdomsarbete som har ansvaret för att ungdomsarbetet verkställs. Ungdomsarbetet kan innefatta informations- och rådgivningstjänster, idrott eller annan fritidssysselsättning, fostrande handledning av unga samt uppsökande ungdomsarbete. (2006/72, 3 kap, 7 §).

Förutom det ovan nämnda ska kommunen även bilda ett koordinerande nätverk vars uppgift är att på lokal nivå planera och utveckla det sektorövergripande samarbetet mellan myndigheter gällande vägledning av och tjänster för unga, men enskilda ungas ärenden behandlas inte. Det koordinerande nätverket består av representanter från undervisnings-, social-, hälsovårds- och ungdomsväsendet och därtill arbets- och polisförvaltningen. Vid intresse och behov kan även representanter från försvarsmakten eller övriga myndigheter delta i nätverket eller så kan ett gemensamt koordinerande nätverk bildas mellan flera kommuner. Det koordinerande nätverkets arbetsuppgifter kan bestå av att med hjälp av information om ungas levnadsförhållanden bedöma situationen till stöd för lokala planer, effektivera tillvägagångssättet för handledningen av unga mellan tjänster, samt arbeta för ett funktionellt informationsutbyte mellan myndigheter. (2006/72, 3 kap, 7 a §).

5.2 Ungdomsgarantin

Ungdomsgarantin är en samhällsgaranti för unga som trädde i kraft 1.1.2013 och är med i statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram. Samarbetspartners inom ungdomsgarantin är arbets- och näringsministeriet, undervisnings- och

kulturministeriet samt social- och hälsovårdsministeriet. Under det nuvarande regeringsprogrammet har statsbudgeten utökats med 60 miljoner euro per år för verkställandet av ungdomsgarantin. (Arbets- och näringsministeriet, 2013)

Syftet med ungdomsgarantin är att stärka sysselsättningen bland unga och förebygga deras exklusion ur samhället. Man syftar även till att möjliggöra goda chanser för de unga att avlägga en examen efter grundskolan och på så vis även förbättra möjligheterna för dem att sysselsätta sig inom arbetslivet. Fokus ligger också på att undvika att det går långa perioder för den unga utan att denne är aktivt involverad i någon form av verksamhet. (Arbets- och näringsministeriet, 2013)

Ett mål inom ungdomsgarantin är att urskilja faktorer som bidrar till att unga riskerar att marginaliseras och på så sätt kunna stöda de unga så tidigt som möjligt i deras uppväxt, självständighetsprocess och livshantering. Ett tillvägagångssätt för detta är att lyssna på ungdomarna och att säkerställa en känsla av att de unga kan påverka det egna livet. Genom att i ett tidigt skede motarbeta marginalisering förbättras de ungas hälsa och välmående. Det resulterar i att ungdomarna blir delaktiga samhällsmedlemmar och i framtiden kan bidra med kompetent arbetskraft. (Arbets- och näringsministeriet, 2013)

5.2.1 För vem?

Ungdomsgarantin berör alla unga under 25 år och de som ännu inte fyllt 30 och tagit examen det senaste året. Alla dessa unga ska erbjudas ett arbete eller en praktik-, studie-, arbetsverkstads- eller rehabiliteringsplats inom tre månader efter att de blivit arbetslösa. För de unga arbets sökande sammanställs en sysselsättningsplan vid arbets- och näringsbyrån tillsammans med ungdomen. Vid arbets- och näringsbyrån kan man även fundera på alternativet lönesubvention vilket bidrar till att man gynnar de ungas sysselsättning inom företag. (Arbets- och näringsministeriet, 2013)

För de unga som nyligen avslutat grundskolan finns en utbildningsgaranti som är en del av ungdomsgarantin. Utbildningsgarantin syftar till att garantera en utbildningsplats för dessa ungdomar. När det gäller en studieplats på andra stadiet har de som samma år avslutat grundskolan förtur. (Arbets- och näringsministeriet, 2013)

5.2.2 Förverkligande av ungdomsgarantin

Att förverkliga ungdomsgarantin är en daglig verksamhet i kommunerna. Inom flera kommunala verksamhetsområden så som skolor, hälsostationer och ungdomslokaler finns det vuxna som möter och stöder ungdomar i deras vardag. Kommunerna har under lång tid skapat verksamhetsmodeller för att vägleda unga i livet genom för- och grundskolan till gymnasiet eller yrkesutbildning. I hela Finland finns det ett tusental ungdomslokaler, 250 ungdomsverkstäder och i så gott som alla 320 kommuner finns det tillgång till uppsökande ungdomsverksamhet. Detta innebär att kommunen tillhandahåller ett brett utbud av tjänster för de unga samtidigt som kommunen kan arbeta tillsammans med diverse organisationer och på så sätt utöver de kommunala tjänsterna förse de unga med meningsfulla serviceformer och tjänster. (Arbets- och näringsministeriet, 2013)

Ungdomsgarantin verkställs som ett sektoröverskridande och multiprofessionellt samarbete mellan delvis individuella tjänster för de unga så som uppsökande ungdomsarbete, rehabiliteringstjänster, kommunala social- och hälsovårdstjänster samt ungdomsverkstadsverksamhet och dels genom arbets- och näringstjänster, kompetensprogrammet för unga vuxna och åtgärder inom utbildningsgarantin. (Arbets- och näringsministeriet, 2013)

För att genomföra ungdomsgarantin har regionala och lokala aktörer runt om i Finland fått ta del av handlingsanvisningar som beskriver ungdomsgarantins mål, innehåll och åtgärder. Med anvisningarna hoppas man sporra aktörerna till ett ökat samarbete och att se till de möjligheter som finns för att genomföra ungdomsgarantin. (Arbets- och näringsministeriet, 2013)

6 Presentation av servicesystemets tjänster

Dagens ungdomsarbete baseras till stor del på multiprofessionell sakkunskap. Att använda sig av multiprofessionellt arbete med unga blir allt vanligare, bland annat i form av olika stöd inom social- och hälsovårdsbranschen. Vid avvikelser i en ungdoms beteende eller utveckling behövs mångsidiga professionella synvinklar vid undersökningar samt när eventuell vård och stödåtgärder ska planeras för den unga och dennes familj. Alla som har någon form av kontakt till den unga utgör en del av

det mångprofessionella teamet: föräldrar, vänner, lärare, hälsovårdare, socialarbetare, psykologer, ungdomsarbetare och andra dylika sakkunniga. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén, 2003, s. 107)

En av de många målsättningarna i det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovård, KASTE 2012-2015, är att förhindra ungas utslagning och ojämlikhet. Man önskar att social- och hälsovårdstjänsterna, undervisningssektorn och ungdomsarbetet ska intensifiera samarbetet mellan de olika tjänsterna, samtidigt som arbetet emellan organisationer, församlingar och den privata sektorn ska främjas. (Social- och hälsovårdsministeriet (SHM), 2012, s. 22)

6.1 Elevvård

Enligt barnskyddslagen är kommunen ansvarig för att ordna tillfredsställande och betryggande stöd och handledning för eleverna i de kommunala skolorna samt vid behov vidta åtgärder för att hantera sociala och psykiska problem som kan anknytas till skolgången. All personal inom skolan är delaktiga i elevvården som fungerar som ett multiprofessionellt samarbete. Elevvården samordnas av en elevvårdsgrupp som oftast består av skolkurator, skolpsykolog, rektor eller föreståndare, skolhälsovårdare, speciallärare, klassföreståndare och studiehandledare. Hälsofostran utgör en viktig del av elevvårdsarbetet och fokus ligger till stor del på att erbjuda de unga personlig rådgivning och personligt stöd. (Aaltonen m.fl., 2003, ss. 233, 236)

6.2 Uppsökande ungdomsarbete

Det är kommunens ansvar att ordna uppsökande ungdomsarbete vars syfte är att komma i kontakt med unga som behöver stöd och vägledning i att vända sig till de tjänster som stöder tillväxten och möjliggör utbildning och tillträde till arbetsmarknaden. Kommunen kan välja att anordna verksamheten själva, tillsammans med andra kommuner eller att använda sig av en organisation som erbjuder tjänster för unga. Det uppsökande ungdomsarbetet baseras främst på den

information som den unga själv anger och dennes uppfattning av det egna behovet av stödåtgärder. För att arbeta inom uppsökande ungdomsarbete krävs en tillfredsställande utbildning samt arbetserfarenhet inom ungdomsarbete. (2006/72, 3 kap, 7 b §)

6.3 Arbets- och näringsbyrån

Arbets- och näringsbyrån finns till hands för unga som behöver vägledning inom yrkesval och hjälp med att hitta en utbildning som passar just dem. Att samtala med en yrkesvalspsykolog eller att göra ett yrkesvalstest kan underlätta för den unga att hitta sin egen bransch. Den unga kan även få hjälp med arbetssökning, träning inför anställningsintervjuer, att skriva arbetsansökningar och CV samt ansökningar om ekonomiska stöd så som arbetsmarknadsstöd. På arbets- och näringsbyråns hemsida finns en omfattande databank där den unga kan bekanta sig med alternativ inom studier och läroanstalter, finansiering, branscher och yrken. (Arbets- och näringsbyrån, 2013)

7 Förebyggande metoder

7.1 Socialpedagogik

Socialpedagogik är en riktning inom pedagogiken. Centralt inom all pedagogik är att den försöker åstadkomma en utveckling från ett tillstånd till ett annat. Man har alltid ett upplagt mål, vilket innebär att det pedagogiska mötet sker avsiktligt. I mötet har pedagogen ett särskilt ansvar inför den andra. Ett pedagogiskt möte sker aldrig utan orsak, utan kräver förberedelse genom att göra ställningstaganden om utvecklingens riktning samt dess slutgiltiga mål. (Madsen, 2001, s. 147)

Socialpedagogikens uppgift är att reda ut integrationsproblem och på så sätt sträva efter att skapa ett mer stabilt och rofyllt samhälle. Samhället är ramen och anger villkoren för de målsättningar som socialpedagogiken ställer upp. Målsättningarna kan vara både av kvantitativ och av kvalitativ art. De kvantitativa målen är främst

delmål som går att mäta om de uppfyllts eller inte. Kvalitativa mål är de mål som inte genast finns inom räckhåll. Dessa kan man under hela processen jämföra med sin praxis för att se om man är på väg i rätt riktning. Något som ofta präglar målsättningsdiskussionen är tvivel angående hur mycket man kan tycka till om och bestämma över andra människors tillvaro. (Madsen, 2001, ss. 148-149)

Det kan tänkas att det finns många likheter mellan vanlig social samvaro och socialpedagogik, men skillnaden är egentligen väsentlig. Social samvaro har inte en tydligt planerad målsättning med de formella ansvarsrelationer som finns i det pedagogiska mötet. Målsättningen ska vara tydlig och synlig för deltagarna för att de ska kunna delta aktivt i processen. (Madsen, 2001, s. 150)

Inom socialpedagogiken utgår man från att det främst är genom relationer mellan individen och omvärlden som de grundläggande livsresurserna identitet, solidaritet och mening kan utvecklas. Det största ledmotivet för den socialpedagogiska bildningsprocessen är att skapa villkor under vilka det är möjligt att utveckla dessa resurser som gör människan till en integrerad del av sitt samhälle. (Madsen, 2001, ss. 158-159)

Att integreras socialt är en förutsättning för att kunna utveckla de grundläggande livsresurserna. För att kunna lyckas med de pedagogiska integrationssträvandena, bör de genomföras som en bildningsprocess där man antingen bildar eller ombildar de villkor som behövs för att förvärva livsresurserna. Alla integrationsformer som försöker få bort det som är annorlunda, är helt förkastliga, eftersom det då handlar om assimilation och inte om socialpedagogik. (Madsen, 2001, s. 169)

Socialpedagogikens integrationssträvanden kan uttryckas på två sätt. Integrationsprocess A är den defensiva åtgärden som är inriktad på människor som redan är marginaliserade och konstaterat avvikande. Integrationsprocess B är offensiv och förebyggande, den kompletterar andra existerande socialiserings- och kvalificeringsprocesser och är inriktad på hotet om avvikelse. (Madsen, 2006, s. 25)

7.2 Motiverande samtal

Motiverande samtal (*motivational interviewing* på engelska, förkortas MI) är en samtalsstil vars syfte är att stärka en individs egen motivation och vilja för ett specifikt förändringsmål, framförallt i situationer där individen känner ambivalens inför förändringen. Samtalen är alltid samarbetsinriktade och mera vägledande än styrande. I kärnan av MI-andan ingår fyra begrepp: partnerskap, acceptans, medkänsla och framkallande. MI är en metod som man använder för och tillsammans med någon, inte mot eller till. Syftet är att försöka få fram det som redan finns tillgängligt i personen, inte att tillföra något som personen saknar. (Miller, Rollnick, 2013, ss. 41, 55)

I MI ingår fyra nyckelprocesser: engagerande, fokuserande, framkallande och planerande. I den engagerande processen etablerar man en fungerande relation och en positiv kontakt parterna emellan, vilket är viktigt för ett fruktbarande samarbete. Nästa naturliga steg är den fokuserande processen där man försöker leda in samtalen i en specifik riktning och fokusera på det behov som ligger till grund för samtalet. Oftast uppkommer det i denna process någon form av målsättning till förändring. I den framkallande processen är målet att leda personen till att hitta egen motivation till förändring genom att använda sig av personens egna funderingar kring varför en förändring kan tänkas vara bra och hur personen kan tänkas gå tillväga för att åstadkomma förändringen. När personen väl hittat motivation och blivit övertygad om varför förändringen är bra vidtar den planerande processen, vilket innebär att tänka ut en praktisk plan för hur man ska gå tillväga för att åstadkomma förändringen. Hela MI-processen kännetecknas av behandlarens användande av dessa fem kommunikativa färdigheter: att ställa öppna frågor, bekräfta, reflektera, summera och med tillåtelse ge råd och information. (Miller, Rollnick, 2013, ss. 43-55)

7.3 Empowerment

I ordet empowerment finns ordet *power*, som är hämtat från engelskan. Ordet kan ha flera olika betydelser, såsom makt, styrka och kraft och det är svårt att översätta det på ett entydigt sätt. Därför är empowerment det begrepp som används även på svenska. Empowerment handlar om att individer eller grupper, som är i maktlösa

positioner, kan bli styrkta och få kraft att ta sig ur maktlösheten. Det handlar om att sätta igång processer vars syfte är att stärka individens självkontroll, vilket i sin tur leder till ökat självförtroende, större självkänsla och ökad allmän kunskap. Målet är alltså att när individen stärks ska hon få kraft att ändra på de villkor som håller henne kvar i en svag position. (Askheim, 2009, ss. 18-20)

Centralt inom riktningen är att göra folk medvetna om sambanden och orsakerna till deras livssituationer och om hur de kan vara sammankopplade med omständigheter i samhället. Genom detta vill man också ge en insikt om att många andra delar samma problem och om att man inte är ensam i sin maktlösa situation. Denna insikt leder till att individen agerar för att förändra situationen. (Askheim, 2009, s. 20)

Centrala förhållningssätt i praktiskt empowermentarbete är att se alla människor som förmögna bara de tillskänks rätt förutsättningar, att särskilt betona alla individers lika värde och rättigheter samt att lyfta fram och förändra maktstrukturer på ett sådant sätt att de visar respekt för människors lika värde och rättigheter. Att skapa rätt förutsättningar kan handla om att ge människor meningsfulla uppgifter där det finns möjlighet att utvecklas, samt att fokusera på människors styrkor och friska sidor och inte lyfta fram det som är problematiskt mer än nödvändigt. På detta sätt kan de friska sidorna hos en person växa sig starkare samtidigt som de problematiska sidorna krymper och blir en mindre och mindre del av identiteten. Genom att ta tillvara på människors olikheter och se dem som tillgångar istället för att kategorisera människor som bättre eller sämre, kan på ett praktiskt sätt visa att människor är lika värda. (Tengqvist, 2009, ss. 81-85)

7.4 Sociokulturell inspiration

Sociokulturell inspiration kan beskrivas som en rörelse inom pedagogiken, vars mål är att motivera människor till att bygga sina egna liv och de gemenskaper de tar del av på ett aktivt och medvetet sätt. Rörelsen utvecklades som en metod ur det sociala arbetet under 1960-talets Frankrike. Sociokulturell inspiration är uppbyggd enligt tre strukturer: en pedagogisk, en social och en kulturell. I all sociokulturell verksamhet är de alla nödvändiga och sammanlänkade element. (Kurki, 2010, s. 65)

Kultur är ett brett begrepp som innefattar mycket. I sociokulturell inspiration uppfattas kultur som en avspegling av livsstilen hos människor som lever i en viss gemenskap. Gemenskapen har en anknytning bakåt till den historiska processen av kulturutveckling människan tagit del av, men den har även ett perspektiv framåt, där människan ses som skapare av sin kultur. Kulturen har en speciell uppgift när det gäller att skapa målsättningar för framtiden. (Kurki, 2010, ss. 66-67)

Den unga människans unika person är det centrala i den pedagogiska dimensionen av sociokulturell inspiration. Syftet är att genom fostrande verksamhet frambringa personlig utveckling, förändrade attityder, kritiskt tänkande, medvetenhet om det egna ansvaret, vakenhet och väckt motivation. Detta försöker man åstadkomma praktiskt genom att använda sig av metoder som diskussioner, seminarier, kurser, debatter och workshops. (Kurki, 2010, s. 67)

I den sociala dimensionen koncentrerar man sig på gruppen och gemenskapen. Det viktiga där är att skapa delaktighet samt att integrera och förbättra kvaliteten på gemenskapen och samhället. Ett naturligt redskap för att åstadkomma detta är grupparbete. Inom inspirationen använder man sig av olika sätt att uttrycka kultur såsom dans, musik, språk och litteratur. Konkret kan det innebära att man besöker ett museum eller ett konstevenemang. (Kurki, 2010, ss. 67-68)

Sociokulturell inspiration har egentligen inga egna metoder, utan tar andra vetenskaper till hjälp för att kunna åstadkomma interaktion mellan ungdomar. Sociokulturell inspiration bygger på organiserad, målinriktad verksamhet och innehåller följande element:

1. Till att börja med försöker man väcka en anda av initiativ och ansvar hos de unga, vilka sedan uppmuntras att anknyta till varandra.
2. Det finns inga färdiga modeller, utan verksamheten kräver ett aktivt deltagande av de unga under hela verksamhetsprocessen. Relationen mellan ungdomen och den professionella är av pedagogisk art, och syftar till att aktivera den ungas egna resurser.
3. Med pedagogiska, sociala och kulturella aktiviteter försöker man lära de unga att göra egna val och forma sina egna liv.
4. Grunden för samhörighet är uppkomsten av grupper. Det är i gruppen man fostras och utvecklas.

5. Utgångspunkten är att verksamheten sker i de ungas vardag och i enlighet med deras medvetenhetsnivå.
6. Inspirationens bärande pelare är den ideologisk-filosofiska ramen och de metoder och tekniker som baserar sig på den filosofiska ramen.
7. All verksamhet som är gruppbildande och social kan inte kallas sociokulturell inspiration. Sociokulturell verksamhet försöker alltid målmedvetet göra grupper och samhällen mänskligare och bättre, genom planerade, genomtänka och målinriktade aktiviteter.
8. Inspiration handlar om horisontell (med individer/grupper på samma nivå) och vertikal (till exempel kontakt med myndigheter) kommunikation på både individ- och gruppnivå.

Att använda sig av sociokulturell inspiration bland unga är alltså ett sätt att göra ungdomar mottagliga för intryck och få dem att skapa gemenskaper med varandra. Inspirationen strävar till att erbjuda erfarenheter som ska styrka de unga att bli bättre på att frimodigt våga vara sig själva, samtidigt som känslan av samhörighet dem emellan stärks. (Kurki, 2010, ss. 69-70)

8 Metod och genomförande av undersökningen

Syftet med detta kapitel är att redovisa hur vi har genomfört vår undersökning och vilka metoder som vi har valt att arbeta med för att samla in och analysera data. En beskrivning av undersökningsgruppen och varför vi valde just den finns även med i kapitlet.

8.1 Val av metod

Vi har valt att genomföra vår undersökning med kvalitativa intervjuer eftersom respondenterna då har möjlighet att uttrycka sig fritt med egna ord. Vårt mål i undersökningen var inte att skapa en jämförelse av de intervjuades erfarenheter utan vi har fokuserat på hur man arbetar vid olika skolor.

Kvalitativa och kvantitativa metoder skiljs ofta åt inom forskningsmetodik. Inom kvalitativa metoder satsar man på att gå på djupet och samla in en större mängd information av få undersökningsenheter jämfört med den kvantitativa metoden där man strävar efter att få en bred men enkel information av ett stort antal undersökningsenheter. (Holme & Solvang, 1996, s. 78)

En annan skillnad är att med en kvantitativ metod bearbetar forskaren materialet för att utröna siffror och mängder medan en kvalitativ metod baseras på hur forskaren tyder och uppfattar den insamlade informationen som kan bestå av exempelvis sociala processer och sammanhang. (Holme & Solvang, 1996, s. 76)

8.2 Undersökningsgruppen

Undersökningsgruppen består av sex respondenter på olika andra stadiets utbildningar runtom i Österbotten. Av dessa personer var fem kvinnor och en man. Fyra är studiehandedare, en kurssekreterare och en koordinator för studerandeservice. Orsaken till att vi valde att intervjua just dessa yrkesgrupper var att vi ansåg att deras yrkesroll är nära sammankopplat med våra frågeställningar.

Vi valde att vända oss till svenskspråkiga skolor eftersom vi ville genomföra vår undersökning på vårt modersmål för att bättre kunna tolka och analysera svaren.

8.3 Undersökningens genomförande

Vi gjorde vår undersökning i två etapper. Den första delen gjordes som en del av ett projekt under vår ledarskapspraktik våren 2013. Den andra delen av undersökningen utfördes under hösten 2013, och fungerar som en komplettering till de svar som vi fick på våren. Vi upplevde att en komplettering var nödvändig för att kunna få tydligare svar på vårt syfte.

Vi började med att formulera intervjufrågor. Via e-post tog vi kontakt med de personer som vi ville att skulle besvara våra frågor. I e-posten framgick det att svaren skulle användas som undersökningsmaterial i ett lärdomsprov. För att göra frågorna

mera lättförståeliga och minska risken för misstolkningar, skrev vi ut definitioner på olika begrepp som vi använde oss av i frågorna. Eftersom vi har tidigare erfarenhet av att det kan dröja väldigt länge att få svar via e-post, valde vi att skicka ut våra kompletterande frågor i ett tidigt skede av vår lärdomsprovsprocess. Vi ville samtidigt ge våra respondenter gott om tid att besvara frågorna.

Våra intervjufrågor var ganska korta och specifika, och våra respondenter var utspridda på olika orter i Österbotten. Därför ansåg vi att vi kunde använda oss av intervjuer via e-post istället för att intervjua personligen. En av respondenterna ville inte besvara frågorna via e-post, men gick med på att besvara frågorna personligen. Under intervjun kom det fram mer information än det vi behövde. Vi skrev anteckningar under intervjun och gallrade sedan bort den information som inte var relevant för undersökningen. I den undersökning som vi genomförde på våren intervjuade vi en respondent personligen. Det samma gällde för denna intervju: vi antecknade svaren och gallrade sedan bort överflödiga information.

Även om vi inte har behandlat enskilda personer eller fall i våra intervjuer utan har fokuserat på arbetssätt och metoder som är offentlig information, så lyder vi ändå under sekretess- och etiska regler. Respondenterna har rätt att ta del av syftet med undersökningen och de ska frivilligt godkänna sitt deltagande. Vi som forskare måste uppfylla kravet på anonymitet, konfidentialitet och tystnadsplikt vilket inte har påverkat vår forskningsprocess eftersom vi inte anser att det är relevant att nämna skolornas och de intervjuades namn i vår undersökning. (Holme & Solvang, 1997, s. 335)

9 Resultatredovisning och tolkning

Syftet med detta kapitel är att presentera och analysera de svar som vi har fått genom våra intervjuer. Resultatet kommer att redovisas i form av löpande text, citat av respondenterna samt genom att analysera och tolka kvalitativt. Syftet med citaten är att ge en djupare och tydligare inblick i resultatet. Vi har valt att i citaten ändra talspråk och dialektord till standardsvenska för att underlätta förståelsen av svaren och få ett bättre flyt i texten. Citaten är markerade med kursiv stil. Vissa citat är

förkortade och där använder vi oss av (---) i början, mitten eller slutet av citatet. För att få ett bättre sammanhang i svaren presenterar vi frågorna var för sig.

I redovisningen kommer de intervjuade att benämnas som respondenter. Utgående från respondentens svar kommer vi även att använda oss av begreppet skola, eftersom respondenten även fungerar som en representant för övriga professionella i skolan.

I en fråga förekom ett internt bortfall. I redovisningen av den berörda frågan kommer detta att nämnas.

9.1 Socialpedagogiska arbetssätt och metoder

I undersökningen frågade vi respondenterna om vilka socialpedagogiska arbetssätt och metoder som skolorna använder sig av i arbetet med eleverna. Vi ville ta reda på om de känner till de olika socialpedagogiska metoderna som finns och på vilket sätt de implementerar dessa i det dagliga arbetet med eleverna. I teoridelen nämns bland annat empowerment och sociokulturell inspiration som en del av det socialpedagogiska arbetssättet. (se sid. 20-24)

De vanligaste metoderna som framkom i svaren var grupparbeten och enskilda handledningssamtal med kurator, speciallärare och studiehandedare. Utöver det nämndes även studiebesök, tutorläger och anpassade grupper för elever med inlärningssvårigheter. En av respondenterna påpekade att de försöker få alla elever att känna sig trygga och se till att eleverna är medvetna om den hjälp de kan få, till exempel stödundervisning eller ett lättare schema om det behövs. Respondenten förklarade vidare att alla lärare ska känna till dessa elever men att de inte ska behandlas annorlunda än de övriga i klassen utan man strävar till att få dem att känna sig "normala".

En respondent svarade:

"Vi har ju inte stora elevgrupper och det betyder att vi kan individualisera undervisningen och ge hjälp åt dem som på ett eller annat sätt inte hänger med (---)"

En annan respondent svarade:

"Man får inte glömma bort att stöda de som är duktiga, de kan t.ex. agera mentor för de som behöver lite extra stöd och hjälp inom samma bransch."

En tredje respondent svarade:

"(---) vi hjälper till med att planera fortsatta studier. Jag har även varit med till arbets- och näringsbyrån och yrkesvalspsykolog (---)"

En fjärde respondent informerade:

"Kuratorerna stöder studerandes utveckling via individuella samtal med fokus på personlig tillväxt (kartläggning av livssituation, personliga styrkor m.m.). Även grupphandledarna för samtal med den studerande gällande studierna, försöker stöda den studerande vid eventuella problemsituationer och ge positiv feedback. Vi strävar ju till att hela vår personal är med i fostran av ungdomarna, allt från rektor, lärare, kanslist till städare."

Vi tolkar att de flesta respondenter inte är insatta i vad det innebär att arbeta socialpedagogiskt eftersom flera påpekade i svaren att de inte riktigt förstod vad vi var ute efter i vår fråga. Oavsett kan vi ändå utgående från respondenternas svar konstatera att de använder sig av flera socialpedagogiska metoder i arbetet med eleverna. Med tanke på de arbetssätt som framkom i svaren ovan kan man dra slutsatsen att det finns ett socialpedagogiskt tankesätt i skolorna.

9.2 Förebyggande åtgärder

I vår undersökning frågade vi respondenterna vad de använder sig av för förebyggande åtgärder för att förhindra att en elev avbryter sina studier. Att förebygga ett avbrott i studierna med olika metoder och åtgärder kan mycket väl rädda en ungdom från att bli marginaliserad. I teoridelen (s. 21) beskrivs motiverande samtal som en metod för att stärka motivationen hos en individ. Denna metod, i någon form, är utgående från svaren vanligen förekommande när studiehandledare och övriga professionella i ett elevvårdsteam försöker få in en elev på rätt spår igen och förebygga ett avbrott.

En respondent förklarade:

"I handledningssituationen försöker vi analysera livssituationen och vad som gått snett i studierna eller varför de inte just nu är motiverade till ett aktivt studiesätt. Sedan väger vi för- och nackdelar mot varandra med att avbryta eller stanna kvar och kämpa på."

En annan berättade:

"Vi har också ett projekt dit vissa studerande med motivationssvårigheter ibland söker och om de antas så jobbar de med livshanteringsfrågor, undersöker om branschen är rätt samt går vid behov igenom andra möjliga studiealternativ."

En tredje svarade:

"(---) ingen borde ju sluta – alla borde lotsas in på en ny studieplats."

" (---) vi följer med prestationer, en nedåtgående trend kan betyda att allt inte står rätt till."

En fjärde respondent svarade:

"Vi har kvällsskola som ger stödundervisning, läxhjälp och kan komplettera ofrivillig frånvaro och på så vis förhindra att man inte hänger med."

En femte respondent svarade:

"(---) samtal om eventuella sociala svårigheter eller ångest med ibland tillhörande övningar för att utveckla individens egna resurser vanliga. (---) motiverande samtal där man försöker få studerande att förstå fördelarna med utbildning och ev. konsekvenser för framtiden av studieavbrott."

Som det nämns i teoridelen (s. 10) är kommunen ansvarig att ordna stöd och handledning för eleverna, detta oftast i form av ett elevvårdsteam. I svaren framkom att skolorna kontinuerligt ordnar elevvårdsmöten där elevens situationer diskuteras och vid behov hålls samtal med vårdnadshavare och Föregångarna.¹ Flera respondenter svarade att de har ett tätt samarbete med Föregångarna som besöker skolorna och informerar om sin verksamhet. Av de ovanstående svaren kan man tolka att skolorna till största delen använder sig av metoder som går ut på att samtala och diskutera med eleven samt att följa med i elevens skolgång för att i ett så tidigt skede som möjligt kunna ta till stödåtgärder och förebygga ett avbrott.

9.3 Riskfaktorer för marginalisering

I undersökningen bad vi respondenterna beskriva vilka faktorer de anser utgör en risk för marginalisering. För att underlätta förståelsen av frågan bifogade vi även en definition av begreppet marginalisering. Vi ville se om det finns likheter i de ungas situationer eller om problematiken är väldigt varierad. I teoridelen beskrevs faktorer som kan bidra till marginalisering: att vara utesluten ur sociala relationer, problematiska hemförhållanden, invandrarbakgrund, kön, arbetslöshet samt att inte ha någon utbildning (se sid. 7-8)

Flera respondenter nämnde samma faktorer som risk för marginalisering, men de betonade också att de varierar från fall till fall. Faktorer som flera nämnde var psykisk ohälsa, bristande skolmotivation, drog- och spelberoende, koncentrationssvårigheter, problematiska hemförhållanden samt sociala handikapp. Några respondenter uttryckte att spelberoende och ett socialt liv på nätet om nätterna är ett allmänt och

¹ Föregångarna är ett resurscenter som kan hjälpa unga att hitta sysselsättning, studieplats eller andra lösningar på sina problem. (Resurscentret Föregångarna, 2010).

växande problem bland unga. Att vaka om nätterna leder till att den unga inte har ork och motivation att ta sig till skolan på morgonen och det kan i sin tur leda till att den unga inte klarar av att hålla den studietakt som behövs. En respondent svarade att det finns en risk i att leva ett så kallat dubbelliv: en elev som ger låter sina föräldrar tro att hon är i skolan, men som bara är där sporadiskt och egentligen befinner sig någon annanstans under skoldagen.

Några respondenter svarade:

"Bristande motivation för sitt studieområde, problem med drogberoende, flyttat hemifrån för första gången och klarar inte själv av att ta ansvar för en ordentlig dygnsrytm, ensam, vill inte ha kontakt med andra."

"Elever som spelar på nätterna och skippar skolan och sover på morgnarna. I sådana fall är också föräldrarna med och tillåter livsstilen."

"Det finns möjlighet att leva ett så kallat dubbelliv, att man som elev lever på gränsen för att hållas kvar i gymnasiet, men det innebär samtidigt att man inte kommer att kunna nå upp till ett tillräckligt stort antal kurser för att få avgångsbetyg."

"Svårt att hänga med i undervisningen på grund av olika faktorer såsom läs- och skrivsvårigheter, koncentrationssvårigheter och så vidare. Även andra mentala faktorer som påverkar en i samspelet med andra; hemförhållanden, missbruk och sociala handikapp."

"Det finns många olika orsaker till att en ungdom ligger i farozonen för marginalisering: till exempel psykiskt illamående, att livshanteringen inte fungerar i vardagen (allt från sömn, ätande, hur mycket man är uppkopplad i de sociala medierna, hur mycket datorspelande man ägnar sig åt), att skolan inte fungerar, vilket leder till frånvaro, avsaknad av föräldrastöd, missbruks- eller spelproblematik och så vidare. Ofta är det också en kombination av beteendeproblematik, gränslöshet, dålig självkänsla, bristande eller negativt social nätverk."

På basen av de ovanstående citaten kan man dra slutsatsen att riskfaktorerna är varierande och ofta sammankopplade med brister i den egna livshanteringen. Utgående från svaren tolkar vi att en ungdom i riskzonen ofta har problem på flera livsområden. Problem i hemförhållandet och svaga relationer till föräldrarna är något som verkar förekomma i de flestas situationer.

9.4 Uppföljning av närvaro och frånvaro

Genom att följa med i närvaro och frånvaro kan skolan få en bättre bild av hur det går för eleven. Mycket frånvaro kan fungera som en varningssignal på att allt inte är rätt ställt med eleven. Uppföljning av närvaro och frånvaro är en förebyggande åtgärd för att upptäcka andra riskfaktorer och sedan åtgärda dem i ett tidigt skede. I undersökningen ville vi därför fråga respondenterna på vilket sätt de noterar elevers närvaro och frånvaro.

I denna fråga förekom ett internt bortfall. Alla de övriga respondenterna svarade att de använder sig av Wilma/Helmi, vilket är ett skoladministrationsprogram som sköts via internet. Det betyder att elever, vårdnadshavare, lärare och kuratorer har tillgång till programmet och kan följa med i bland annat elevens närvaro och frånvaro.

En respondent svarade:

"(---) använder sig av Wilma för att följa upp närvaro. Dit kan elever själva anmäla sig som frånvarande. Lärarna för uppgifter över varje lektion, som sedan förs in i Wilma. Vid mycket frånvaro ges en varning, först av grupphandledaren, sedan av rektorn och slutligen får man kicken från kursen. Efter varje period ordnas en lärarkonferens där frånvaro behandlas."

En annan svarade:

"I och med att vi använder skoladministrationsprogrammet Wilma, så kan våra grupphandledare, speciallärare och kuratorer samt vårdnadshavare följa med om det uppstår mycket frånvaro. I första hand är det grupphandledarens uppgift och denna diskuterar med ungdomen i de fall där olovlig frånvaro har uppstått. Är den studerande minderårig så kan grupphandledaren ta kontakt med"

vårdnadshavarna per telefon för att diskutera saken. Ganska snabbt kopplas kuratorn in."

En tredje hävdade:

"Vi har ett vattentätt närvarosystem och grupphandledare som håller stenkoll!"

En fjärde respondent förklarade:

"Hittills har det varit så här att om en studerande har varit borta i två veckor utan att höra av sig och kontakta grupphandledare och uppvisa sjukintyg, så kallas han till utbildningschef och får en varning. (---) En elev med olovlig frånvaro skall skötas om av grupphandledaren. Om det inte hjälper träder kuratorn in och elevvårdsteamet behandlar elevens frånvaro."

En femte respondent svarade:

"Vårdnadshavarna kontaktas relativt fort vid frånvaroproblematik, först av grupphandledaren, sedan av kurator och det är vanligt att gemensamma möten med studerande, vårdnadshavare och grupphandledare hålls ifall ingen förändring beträffande frånvaro har skett trots diskussion med studerande."

I svaren framkom många likheter i de olika skolornas tillvägagångssätt när det gäller uppföljning av närvaro och frånvaro. Respondenterna framförde att de använder sig av ett virtuellt program som även elever och vårdnadshavare har tillgång till. Utifrån citaten kan man tolka att detta program är det sätt som skolorna huvudsakligen använder sig av för att följa med i elevernas frånvaro. I svaren framkom det att det i första hand är grupphandledarens ansvar att sköta om elevers ärenden som handlar om frånvaro. Baserat på den information och statistik som programmet visar kan grupphandledaren se om det finns behov av att åtgärda eller reda ut någon elevs frånvaro. Exempel på sådana åtgärder som kom fram i svaren var diskussion med eleven eller dess vårdnadshavare och att ge varningar. Utgående från svaren kan man tolka att respondenterna anser att deras metoder att följa med i elevers frånvaro är välfungerande.

9.5 Process vid avbrott av studier

Att avbryta sina studier redan vid andra stadiet kan innebära en marginaliseringsrisk för den unga (se sid. 37). Vi bad respondenterna att beskriva hur processen ser ut när en elev vill avbryta sina studier. Vi ville ta reda på hur skolan går tillväga när de förebyggande åtgärderna för ett avbrott inte har lyckats och eleven kommer att avbryta sina studier.

Ur svaren kunde vi urskilja några gemensamma faktorer i avbrottsprocessen. Det börjar med att eleven uttrycker en vilja att avbryta sina studier. Detta leder till en diskussion, oftast med studiehandledare och kurator. I diskussionen försöker man reda ut orsaken till varför eleven vill avbryta och vad eleven planerar att göra istället. Om eleven i början av läsåret vill avbryta sina studier, kan studiehandledaren hjälpa till med att försöka hitta en annan studieplats. Eleven skall fylla i en ansökan om att avbryta sina studier (se bilaga 2), vilken skall godkännas av personal på skolan. Vem som godkänner ansökan varierar mellan skolorna, men studiehandledaren är ofta en av dessa personer. Slutligen informerar skolan om avbrottet till det uppsökande ungdomsarbetet på orten samt Folkpensionsanstalten.

En respondent svarade:

"Vi använder oss av en avbrotts-/uppehållsblankett. Jag skriver inte under den före jag vet vad som ska hända sen."

En annan förklarade:

"Om någon vill avbryta sina studier ska de först diskutera med antingen studiehandledare eller kurator. Den studerande fyller i en blankett 'Anmälan om avbrott i studierna'. Är de under 18 år så ska vårdnadshavaren också ha sin underskrift. Sen går blanketten till biträdande rektor och så via mig, koordinator för studerandeservice. Berörd studiesekreterare registrerar och meddelar hemkommunen/uppsökande verksamhet samt FPA."

En tredje påstod:

"Jag kan ju redan berätta att ifall en elev avbryter sina studier så gör vi ingenting. Händer det i början av hösten så för vi ju in det i programmet för

gemensam elevantagning, så då framgår det där om de inte har mottagit sin plats eller meddelat att de inte kommer. Vissa meddelar ju ingenting utan dyker helt enkelt inte upp. Men inga andra åtgärder vidtas.”

En fjärde respondent svarade:

Ibland lyckas studierna inte för en enskild studerande och då går infon om avbrottet till det uppsökande ungdomsarbetet och kuratorn har ofta kontakt med dem också för att övergången ska fungera bäst. Man kan inte se alla avbrott som 'dåliga' utan i vissa fall är det viktigt att åtminstone ta en time out och söka en annan lösning, det kan vara bra även för de medstuderande.”

Av ovanstående citat kan vi tolka att avbrottsprocessen runt om i skolorna är väldigt lika. En ansökan om att avbryta sina studier ska alltid fyllas i och samtal kring framtidsplaner förs med studiehandledaren. Det enda avvikande svaret vi fick framgår i det näst sista citatet där respondenten uttryckte tydligt och klart att de inte vidtar några åtgärder när en elev önskar avbryta sina studier och inte heller nämndes någon speciell process vid avbrottet.

10 Slutdiskussion och kritisk granskning

Vi har med vår undersökning velat kartlägga arbetssätt som skolor på andra stadiet använder sig av för att förebygga skolavbrott och marginalisering. Vi gjorde vår undersökning i två etapper. Den första etappen gjordes under vår ledarskapspraktik. Undersökningen var en del av ett projekt för kommunens koordinerande nätverk och gick ut på att kartlägga fallgropar i servicesystemet. I detta skede hade vi inte för avsikt att utveckla undersökningen till ett lärdomsprov.

När vi påbörjade lärdomsprovsprocessen insåg vi att vi redan hade en bra grund att forska vidare på. Vi valde att fördjupa undersökningen genom att kontakta de skolor som vi hade intervjuat tidigare och bad dem svara på några kompletterande frågor. Vi kontaktade även en studiehandledare på en skola som inte tidigare hade varit med i

undersökningen, men personen ifråga hade på grund av för stor arbetsbörda inte möjlighet att svara på frågorna och uteblev helt från undersökningen. En skola som deltog i första delen av undersökningen meddelade att de inte hade intresse av att vara en del av vårt lärdomsprov.

Vi anser att vår undersökning skulle ha fått mera djup och bredd om vi inte hade haft ett bortfall av respondenter, men vi är av den åsikten att det sist och slutligen inte påverkade vårt undersökningsresultat i någon större utsträckning, eftersom vi har den uppfattningen att metoderna i skolorna generellt liknar varandra på grund av lagstadgade direktiv.

Vi intervjuade två respondenter personligen, resten av respondenterna svarade på intervjufrågorna via e-post. Vi tycker att vår intervjumetod fungerade bra. Respondenterna var överlag samarbetsvilliga och vi tycker att de svarade utförligt på våra frågor, trots att vi inte pratade med alla personligen. Vi kan dra slutsatsen att vi skulle ha kommit fram till samma resultat i undersökningen om vi hade intervjuat våra respondenter personligen och att vi inte upplever det som en negativ sak att största delen av undersökningen skedde via e-post. Vissa respondenter dröjde dock med sina svar och vi blev tvungna att påminna vissa för att kunna komma vidare i vår undersökning. I det långa loppet hade det dock ingen inverkan på undersökningens resultat även om det drog ut på processen.

Syftet med detta lärdomsprov var att kartlägga hurudana förebyggande åtgärder andra stadiets personal använder sig av i arbetet med eleverna. Våra frågeställningar kretsade mycket kring skolornas arbetssätt, främst gällande elever som är på väg att avbryta sina studier och löper risk att bli marginaliserade.

Vi konstaterade att termen socialpedagogik inte verkade vara bekant för de flesta och det rådde lite förvirring kring vad vi riktigt menade när vi i intervjun frågade om dessa metoder fastän vi hade försökt konkretisera och förtydliga termen genom att ge en beskrivning på vad det är. I undersökningen kom det ändå fram att skolorna använder sig av socialpedagogiska metoder i arbetet med eleverna. Skolornas sätt att arbeta förebyggande sker på ett naturligt sätt.Handledningssamtal, lektioner med speciallärare och grupparbeten är en del av vardagen.

Även om det inte alltid är så lätt att upptäcka en elev i farozonen har lärare möjlighet att diskutera med övrig personal med tystnadsplikt om något i elevens beteende har väckt oro. Skolorna är måna om att se till att eleverna vet vart de kan vända sig om de är i behov av hjälp. De försöker beakta elevernas enskilda behov, framförallt när det gäller undervisningen. I undersökningen kom det fram att vissa skolor kan erbjuda olika alternativ som kan vara till hjälp för elever med inlärnings- eller motivationssvårigheter. Att se varje elev som en unik människa med unika behov är enligt oss en av de bästa och viktigaste förebyggande metoderna som en skola kan ägna sig åt. Om eleverna känner förtroende för och har avslappnade relationer till skolans personal har eleverna också lättare att vända sig till dem med frågor och bekymmer i ett tidigt skede. Att arbeta så här blir inte mera kostsamt för skolorna på något sätt, men samhället kan i längden spara in massor av resurser som följd av att skolorna har lyckats uppfostra trygga och självständiga individer. Däremot kan det kräva mera av personalen, eftersom det innebär en tyngre arbetsinsats mentalt att vara lyhörd för elevers behov och tillgänglig för personliga samtal.

De faktorer som respondenterna anser kan bidra till en elevs marginalisering överensstämde till stor del med de faktorer som vi presenterar i teoridelen av detta lärdomsprov. Att leva i problematiska hemförhållanden var en faktor som flera respondenter lyfte fram och inte alltför sällan är det här sammankopplat med övriga riskfaktorer. Att ha det problematiskt hemma med familjerelationer kan resultera i drog- eller alkoholmissbruk, vilket i sin tur kan leda till en viss social uteslutning bland klasskamraterna och övriga elever i skolan. Självklart behöver det inte vara i den ordningen eller de faktorerna men det viktigaste resultatet i denna fråga är att marginaliseringsrisken sällan endast bottnar i ett enda problem inom de olika livsområdena.

När något inte står rätt till med en elev märks det i allmänhet ganska snabbt på närvaron i skolan. Då en elev uteblir från allt fler lektioner, fungerar det ofta som en varningsklocka för skolans personal. Eftersom de allra flesta skolorna använder sig av ett skoladministrationsprogram där statistik över närvaro och frånvaro förs in så gott som dagligen så är det lätt för lärare att följa med i elevens skolgång. Även föräldrar till minderåriga och eleven själv har tillgång till programmet, vilket kan underlätta för kommunikationen med elevvårdsteamet. Att föräldrar har möjlighet att följa med i

sitt barns skolgång anser vi skapar en brygga mellan skolan och hemmet, vilket kan bidra till att stärka skyddsnetet kring den unga.

Kärnan i det som nämns i samband med marginaliseringsrisker hos eleverna är att man på något sett avviker från det som anses vara normalt. Eleven tampas oftast med någon form av problematik hos sig själv så som drog- och alkoholmissbruk eller sociala problem. Problem som man kanske inte alltid tar på allvar och lätt åsidosätter kan vara bristande motivation eller att man har svårt att anpassa sig efter att ha flyttat hemifrån. En viktig slutsats är att oberoende hurudant problem eleven står inför är det av största vikt att det så tidigt som möjligt vidtas stödåtgärder för att förhindra att en marginaliseringsprocess startar.

När en elev väl har tagit beslutet att avbryta sina studier väntar en process som är näst intill identisk vid majoriteten av de skolor som deltog i undersökningen. Vi upplever att avbrottsprocessen är genomtänkt från skolans sida och att det finns en rutin att följa. Med anknytning till teorin är det värt att påpeka att ett avbrott i studierna ofta beror på att eleven vill byta utbildning och studera något annat eller ta sig in på arbetsmarknaden. Det är inte alltid det är någon form av problematik som ligger bakom avbrottet men vi anser det ändå vara viktigt att rutinerna som skolorna har lagt upp följs för att undvika att eleven marginaliseras. Därför blev vi oroadade när en respondent menade att de inte vidtar några åtgärder vid elevers avbrott, vilket innebär att ingen har någon koll på vad eleven planerar att göra istället eller om det finns ett behov av någon form av hjälp, vård eller stödåtgärd.

Genom vår undersökning har vi fått en djupare inblick i skolornas arbetsmetoder. Skolorna är medvetna om och är insatta i de utmaningar som ungdomar kan stå inför, vilket syns i skolornas sätt att arbeta. Vi hade inte förväntat oss att det skulle finnas ett sådant engagemang och en sådan omsorg kring elevernas tillvaro även utanför skolan. Att arbeta mångprofessionellt och att beakta den enskilda individens specifika behov och resurser är ett av det centrala resultatet i vår undersökning. Även vi anser detta vara ett av de viktigaste fokusområden i arbetet med ungdomar.

För att kritiskt granska vårt lärdomsprov kan vi konstatera att vi möjligen hade fått svar på våra frågor snabbare om vi hade träffat alla respondenter personligen eftersom en del tog god tid på sig att besvara vår e-post. Möjligtvis kunde vi också lättare ha förtydligat våra frågor under en personlig intervju och på så sätt undvikit

ett bortfall av svar. Trots det är vi nöjda med valet av vår intervjumetod. En styrka i vår undersökning är de utförliga och ärliga svar som vi fick av respondenterna. Vi är även nöjda med valet av skolor på andra stadiet som vi kontaktade och anser att vi fick en bra bredd eftersom både gymnasier, yrkesskolor och folkhögskolor deltog i undersökningen.

Avslutningsvis kan vi konstatera att det har varit en intressant och lärorik process att genomföra den här undersökningen. Vi är tacksamma för respondenternas goda samarbete och det engagemang som de lade ner i sina svar. Vi upplever att respondenterna och övrig personal på skolorna är medvetna om vikten av att ge ett mångsidigt stöd åt ungdomarna som befinner sig i ett känsligt skede i livet.

Litteratur

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. (2007). *Ungdomstiden*. Vammala: Utbildningsstyrelsen.

Arbets- och näringsbyrån (2013). *Service för unga*. Arbetssökande. Tillgänglig: http://www.mol.fi/mol/se/00_arbetsokande/03_service_unga/index.jsp (hämtat 11.10.2013).

Arbets- och näringsministeriet (2013). *Info*. Ungdomsgarantin. Tillgänglig: http://www.ungdomsgaranti.fi/sv/ungdoms_garanti/info (hämtat 20.9.2013).

Helander, J. & Jahnukainen, M. (2007). Alternative vocational schooling for the dropped-out: students' perceptions of the Activity School of East Finland. *European Journal of Special Needs Education*, 22 (4), 471-482.

Holme, I. & Solvang, B. (1996). *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Jahnukainen, M. (2001). Two models for preventing students with special needs from dropping out of education in Finland. *European Journal of Special Needs Education*, 16 (3), 245-258.

Julkunen, I. (2007). Early school leaving in Finland – a problem solved? *Revista de estudios de juventud*, 77, 123-137. Tillgänglig: <http://www.injuve.es/sites/default/files/2012/44/publicaciones/magazine-77-charter-7.pdf> (hämtat: 4.10.2013).

Kurki, L. (2010). Ungdomsfostran inom ramen för sociokulturell inspiration. Ingår i: Nivala, E. & Saastamoinen, J. (red.). *Ungdomsfostrans teori – utgångspunkter och inlägg*. (64-78). Helsingfors: Nätverket för ungdomsforskning. Tillgänglig: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/Nivala%20%26%20Saastamoinen_%20Ungdomsfostrans%20teori.PDF (hämtat: 7.10.2013).

Lämsä, A-L. (1999). Nuorten elämänpiirit syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä. Ingår i: Kuorelahti, M. & Viitanen, R. (red.), *Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot*. (49-59). Helsingfors: Mannerheims barnskyddsförbund. Tillgänglig:

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelu_kunta/julkaisut/muut_tutkimukset/holtittomasta_hallittuun.pdf (hämtat: 14.10.2013).

Madsen, B. (2001). *Socialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.

Madsen, B. (2011). *Socialpedagogik: integration och inklusion i det moderna samhället*. Lund: Studentlitteratur.

Miller, W. R. & Rollnick, S. (2013). *Motiverande samtal – att hjälpa människor till förändring*. Stockholm: Natur & Kultur.

Myrskylä, P. (2012). Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret? *Elinkeinoelämän valtuuskunta*, 19, 1-19. Tillgänglig:
<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> (hämtat: 4.10.2013).

Resurscentret Föregångarna. (2010). *Resurscentret Föregångarna*. Tillgänglig:
<http://www.foregangarna.fi/?page=Hem> (hämtat: 14.10.2013).

Social- och hälsovårdsministeriet (2012). *Det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården KASTE 2012-2015*. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet.

Social- och hälsovårdsministeriet (2012). *Främjande av välfärd*. Social- och hälsovårdsministeriet. Tillgänglig:
http://www.stm.fi/sv/valfard/framjande_av_delaktighet/forebyggande_av_utslagning_och_fattigdom (hämtat: 5.11.2013).

Tengqvist, A. (2007). Att begränsa eller skapa möjligheter – om centrala förhållningssätt i empowermentarbete. Ingår i: Askheim, O.P. & Starrin, B. (red.). *Empowerment i teori och praktik*. (76-89). Malmö: Gleerups utbildning.

Valli, R. (2001). *Kyselylomaketutkimus*. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Helsinki: Gummerus.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2007). *Nuorten syrjäytymisen ehkäisy*.

Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki:

Edita Prima Oy. Tillgänglig:

http://www.vtv.fi/files/113/1462007_Nuorten_syrjaytymisen_ehkaisy_NETTI.pdf

(hämtat: 12.10.2013).

Finlands författningssamling

Ungdomslag 27.1.2006/72. Tillgänglig: www.finlex.fi (hämtat: 23.9.2013).

Intervjufrågor

1. Vilka socialpedagogiska arbetsätt och metoder använder ni er av i arbetet med eleverna?

(Definition av socialpedagogik: Socialpedagogik handlar om hur individer och grupper kan erbjudas stöd att utveckla sina resurser och förändra sin situation. Det är ett uttryck för en önskan att aktivt inkludera och integrera andra människor i gemenskaper oavsett livsstil, särskilda behov eller fysiska och mentala förmågor)

2. Vad använder ni er av för förebyggande åtgärder för att förhindra att en elev avbryter sina studier?

3. Vilka faktorer kan ni se som bidragande till att en elev ligger i farozonen att marginaliseras?

(Definition av marginalisering: En oönskad process för individen, som innebär att man blir utestängd från vissa delar av samhällets områden som generellt anses vara viktiga att ta del av)

4. På vilket sätt följer ni upp elevernas närvaro och frånvaro?

5. Hur ser processen ut när en elev vill avbryta sina studier?
(ex. informeras kommunen, uppsökande ungdomsarbete etc.)

ANHÅLLAN
 Avslutande av studier

1(1)

STUDERANDES UPPGIFTER	
Läroanstaltens namn Vasa yrkesinstitut	Studerandes utbildningenhet ☐ Service, Krutkällarvägen 2 – 4, 65100 VASA ☐ Teknik, Smedsbyvägen 16, 65100 VASA
Studerandes namn	Utbildning vilken den studerande studerar
Personsignum	Telefonnummer
Gruppbezeichnung	
Studerandes adress (gatuadress, postnummer, postanstalt)	
Grupphandledare	

STUDERANDES ANHÅLLAN	
Jag vill avsluta mina studier vid Vasa yrkesinstitut fr.o.m. ____/____/20____. Jag lovar att fullfölja mina plikter bl.a. returnera skolans böcker och arbetsredskap. Orsak (studeranden fyller i)	(Vårdnadshavaren fyller i ifall den studerande är minderårig.) Jag godkänner att studeranden avgår från Vasa yrkesinstitut. Tfn: _____ Adress (gatuadress, postnummer, postanstalt) _____ _____
Datum ____/____/20____	Datum ____/____/20____
Studerandes underskrift _____	Vårdnadshavarens underskrift (för minderårig) _____
(namnförtydligande)	(namnförtydligande)

Behandling av ansökan	Underskrift
☐ Grupphandledare	_____ (namnförtydligande)
☐ Kurator	_____ (namnförtydligande)
☐ Koordinator för invandrare	_____ (namnförtydligande)
☐	_____ (namnförtydligande)
☐ Utbildningschef	_____ (namnförtydligande)

IFYLLS AV STUDIEHANDLEDAREN		
Orsak till avgång	Handledning efteråt, vart	Har ingen plats
☐ Studerande flyttar till en annan läroanstalt	☐	☐
☐ Studerande går ut i arbetslivet	☐	☐
☐ Avgår av andra orsaker	☐	☐
Tilläggsuppgifter		
Datum ____/____/20____		
Studiehandledarens underskrift _____		
(namnförtydligande)		

BESLUT OCH DENNA BILAGA FÖR KÄNNEDOM

Studerande, grupphandledare, studiehandledare, kurator, studiebyrå (originalet), utbildningschef, Uppsökande ungdomsarbete

BILAGOR